

# BYGGMESTER DAHLE

Bak enhver suksessfull mann, står en kvinne. Møt Aina Dahle.

Tekst: Hallgeir Opedal

Tegning: Finn Graff

Foto: privat, Trond Opstad, red.

- Hallo, hallo!

Der, øverst i trappeavsatsen troner Aina Dahle med sine 183 centimeter, ikledd svart tunika over dongeri, sjal over skuldrene, sølvgrått hår, og over henne et guddommelig overlys. Hun tar sjenerøst i mot, strekker ut fingrene med solide ringer, og er råsterk i klypene, det skal sies, og Finn Graff, han sier det.

- Jeg må si at du har et ganske fast håndgrep til å være kvinne, altså.

- **Men himmel og hav! Vet du hva? Det finnes mange kvinner som har litt sånn kraft. Kom inn, kom inn!**

Aina Dahle konverserer oss muntert gjennom stuene i den lyse leiligheten ved Arno Bergs plass på Briskeby, der hun flyttet inn for 16 år siden med kone, pianoer, bøker, malerier og designmøbler, der står sjeselongen LC4, der et par av stolene LC2, jada, Le Corbusier, der et bord av Piet Hein, og der noen hvite Alto-vaser, og det hele kunne vært klippet ut av et glanset interiørblad.

Men hva i all verden?!

Hva er det som har skjedd der innerst til høyre? Har det vært innbrudd?

Nølede fører Aina Dahle oss inn på kontoret hvor professor emirita, arkitekten, foredragsholderen, foreleseren, fagbokforfatteren, trebarnsfaren, skihopperen og spaltisten i mur+betong sysler med sitt, og hvilket paradisk professoralt rot. Langs langveggen en slags orden, med titalls hyllemeter ringpermer, av den grå, diskret typen, men videre et kaos av intet mindre enn 40.000 lysbilder, og spredd utover over tre, muligens fire, kontorpulter, det er ikke godt å si, lag på lag med dokumenter, brosjyrer, tegninger, malerier, laptop og bøker.

- **Bare rot alt sammen**, sier Aina Dahle, kokett beskjemet.

- **Dere skjønner, jeg driver med alt samtidig. I natt har jeg skrevet referater fra et byggemøte. Jeg bygger en kirke nå.**

- Er det den i Spikkestad?

- **Ja, nettopp. Det var ikke meningen at dere skulle se inn hit, men det vil jeg si: Jeg vet hvor alt er! Nesten.**

Hun gløtter på armbandsuret:

- **Nå er det dere som styrer tiden her, og blir det for mye preik, må dere bare stoppe kjeften på a'. Kaffe?**

Hun setter seg ved Piet Heins superellipsebord, som de neste tre timene skal fylles med arkitekturbøker, oppslagsverk og 30 år med egne arkitekturspalter, lekkert innbundet i tre bind. Foreløpig ligger det bare et stensilert foredrag på bordet med tittelen 'Tanker ved en avskjed'. Det er foredraget som Aina Dahle holdt på sin 70-årsdag i januar, da hun ble feiret med en avskjedsutstilling på Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo. Det er et laaangt foredrag, ti sider, der hun summerer opp sine år i arkitektens tjeneste, både som utøvende arkitekt under navnet Einar Dahle MNAL, og som foreleser, spaltist med mere, de siste ti årene under navnet Aina Dahle.

- Hva var oppsummeringen etter så mange år i bransjen?

- **Vet du hva? Det er at jeg er like optimistisk på fagets, verdens og livets vegne, som jeg var da jeg begynte. Og jeg var optimist da, selv om det var tøffe tider. Jeg kom jo til skolen i 1985, to år før det store krakket og alt gikk ad undas.**

- Arkitekt, altså. Det var jo en periode da arkitekter var en utskjelt yrkesgruppe, helt nederst på rangstigen, på bunn, sammen med journalister og pelsoppdrettere.

- **Det har du helt rett i! Det å være arkitekt var et skjellsord, istemmer Aina Dahle. Det er noen år siden, men jeg tror at vi har fått mer respekt de seinere årene. Vi har vel fått vist hva vi faktisk er i stand til.**

- Kan man si at alle arkitekter bærer i seg en sorg over alt de ikke har fått bygget?

- **Ja, egentlig tror jeg det, men også litt sorg over det vi har fått bygget. Selv de mest vellykkede blant oss gleder seg alltid til det neste oppdraget, som vi tror og håper skal bli bedre enn de foregående. For du vet, alt man har gjort, har en hake ved seg. Alle bygninger har et eller annet man egentlig ikke er fornøyd med.**

- Enhver bygning er et kompromiss mellom byggherre, økonomi, naboer og reguleringsmyndigheter?

- **Hele veien, altså. Du vet, Donald Judd, den amerikanske arkitekten og kunstneren, han sa: «Alle disse kompromissene, alle disse slagene, som man ikke vinner, er grusomheter som**





1947: Ekte Fredsbarn fra Sagene

ødelegger sjelen». Og selv når bygningen står der, kan den plutselig bli ombygget. Jeg har opplevd det.

- Hvordan føles det?

- Rart. Og vemodig. Kolleger hopper jo på. Jeg kjørte nylig forbi Ås barneskole for å se, og, ja. Jeg ser jo at det gamle står der, men himmel og hav, de holder på. Slik er det hele tiden.

- Arkitekter er arkitekters verste fiende?

- Jo, takk. Enda verre er det når bygninger jeg har laget, blir revet, og det har jeg opplevd flere ganger de siste årene. Jeg har tenkt mye over det, men - for å si det på en enkel måte: Da jeg utdannet meg til arkitekt på slutten av 60-tallet hadde jeg en klar formening om at hus ikke skulle stå lenger enn 30-40 år. Og nå er jeg litt tilbake der. Kan ikke mine bygninger lenger oppfylle en bruk eller en forpliktelse eller et eller annet som gjør at menneskene har det bra, ja, så får vi rive dem! At det er jeg som har tegnet det, har ingen betydning. Og da jeg innså det, tok jeg lettere på det. Bygningene har gjort sin nytte.

- Arkitekter kribler etter å rive andres verk for å sette opp sine egne?

- Ja, og ønsker hele tiden at det var jeg som fikk oppdraget, og ikke en kollega. Når det er sagt synes jeg...

Hun tenker, leter etter ordene.

- ... at vi også har respekt for hverandre. Selv når vi konkurrerer.

- «Arkitekter er konkurransemennesker», har du sagt: «De løper alltid så fort de kan»?

- Ja, og de løper om igjen og om igjen.

- Du har selv deltatt i 40 arkitektkonkurranser, og vunnet fire?

- Fire eller fem, ja. Det er ikke mye. Jeg var vel ikke god nok, he-he. Jeg har kanskje innimellom gjøvet løs på konkurranser jeg ikke burde gjøvet løs på? Men det viktigste med arkitektkonkurranser er at det er en aktiv etterutdanning, som gir deg kompetanse, kunnskap og erfaring du ellers ikke ville fått.

- Er ikke det en mager trøst når måneder med arbeid havner i en skuff?

- Jo, jo, og noen ganger er det tungt, selvsagt. Jeg tror at du i det øyeblikket du har bestemt deg for å delta i en konkurranse, så har du akseptert at dette kan ende med tap. Men underveis



1954:

Hjemme på Eiksmarka - betonghus signert Torp & Torp arkitekter

tenker du ikke på det, da tror du hele tiden at du skal vinne. Ellers hadde vi ikke giddet.

En arkitekt er dømt til å gå på nederlag, og Aina Dahle har gått på sine. Hun var med i konkurransen om tegne en ny ambassade i Berlin.

- Det resultatet var jeg svært fornøyd med, men det var Snøhetta som vant.

Hun ville bygge fem etasjer på Horngården, Lars Backers ikoniske byggård på Egertorget, men fikk nei fra Byplankontoret. Nå reiser Aina seg for å hente en bok om Lars Backer, og mens hun leiter rundt i bokhyllene, det tar sin tid, kan vi nevne et tredje nederlag: Da kongeparet skulle bygge nytt sommersted på Mågerø i 1992, meldte 60 kontorer seg på. Dahle var én av tre som kom til finalen. Nå, der er hun tilbake med Lars Backer.

- Mågerø, ja. Da jeg fikk vite at jeg var i finalen, var jeg i Paris sammen med studenter, og hadde jo ikke tid til dem. Jeg skulle tegne på den hytta til kongen, jeg, og en dag jeg satt der, kom en kollega bort til meg, og sa: «Einar, dette er din største og eneste sjanse. Vinner du ikke denne gangen, kan du bare glemme det!». Jeg er veldig glad i ham, men det burde han ikke sagt. Jeg vant jo heller ikke.

- Fordi?

- Fordi... fordi jeg ble for redd. Jeg trodde at oppdragsgiveren kongen forventet noe som jeg egentlig ikke var i stand til å levere. Og så prøvde jeg å levere noe annet enn det jeg selv ville. Jeg var absolutt ikke fornøyd med hverken meg selv eller resultatet.

- Du klarte ikke være deg selv?

- Nei, jeg gjorde ikke det. Men sammen med 13.3 Landskapsarkitekter laget jeg en veldig, veldig fin adkomstvei fram til hytta, og den løsningen gikk kongen for.

- Så adkomstveien er din?

- Den er min! Det er ikke noe å lure på en gang.

- Klarer du å se når en arkitektkollega faktisk har tegnet en finere bygning enn deg?

- Ja. Jeg klarer ikke være objektiv, overhodet ikke, men jeg klarer å se kvaliteter ved andres arbeid. Vi er alle forskjellige. Det er litt som å spille piano. Jeg er bare en hobbypianist, men



1968: Studier ved ETH, Zürich

jeg har alltid det samme anslaget. Og når du tegner, Finn, tipper jeg du drar den første streken på samme vis hver gang. Drar du den vekk fra hjertet eller inn mot hjertet? Mot høyre eller mot venstre?

Finn Graff mumler noe u hørlig.

- Og som arkitekt gjør også jeg det samme hver gang, og når jeg ser en som er mer leken enn meg, så kan jeg tenke: «Fy søren, det er godt, han får til noe jeg ikke kunne fått til». Jeg har ikke problemer med å se det, og jeg innrømmer at jeg kan være litt tung på labben, men samtidig vet jeg at de tingene jeg kan, de kan jeg bedre enn noen av de andre.

Einar Dahle ble født i Oslo i januar 1946, og i det var begynnelsen på en historisk babyboom i Norge.

- Jeg trodde først at du var et fredsbarn, men da jeg regnet etter, fant jeg ut at du ble unnfanget i april 1945?

- Nei, nei, jeg er et ekte fredsbarn! Mor og far hadde en datter fra før, men tok ikke sjansen på å sette flere barn til verden før freden var et faktum. Jeg ble tilvirket den 8. mai 1945, men ble født for tidlig.

- Din far Kaare Dahle var lektor på Kristelig Gymnasium, har jeg lest?

- Ja, det var han. Far var innmari god til å tegne, og ville gjerne blitt arkitekt, men begynte å studere realfag og meteorologi. Han var meteorolog i flere år, og det var slik han møtte moren min. Hun var meteorologiassistent. Siden ble han lektor på KG, men på 50-tallet, da alt for få elever søkte seg til skolen, måtte de si opp flere lærere. Far begynte på Hegdehaugen skole, hvor han underviste alle statsministerne og avsluttet med Gro Harlem Brundtland. Seinere begynte han på Persbråten, hvor han hadde Carl I. Hagen, uten at far tilsynelatende hadde innflytelse på ham.

- Din mor Nusse var også lærer?

- Hun var adjunkt, og underviste i kristendom og engelsk på diverse Bærumskoler.

- Og familien Dahle var en uttalt kristen familie?

- Å ja. Jeg var skihopper, og du kan tenke deg hvilken oppstandelse det ble hjemme hos oss når alle hoppkonkurransene var på søndag. Det var kjefting og smelling, og jeg fikk absolutt ikke



1970: Unterwasser ANSA-mesterskap

hoppe i kirketiden, men det gjorde jeg. «Ta det med ro», sa jeg, «jeg blir ikke noe dårligere menneske av noen skihopp».

- Hva er din personlige rekord?

- 75 meter. Da jeg var 13 år, ble jeg plukket ut til å være prøvehopper i Holmenkollen, men valgte å dra på klassetur, fordi jeg var så forelsket. Men jeg fikk hoppe i Kollen seinere, i 62 og 63, men var dessverre aldri god nok til å være med i selve konkurransene. Jeg var prøvehopper, og hoppet blant annet sammen med Bjørn Wirkola.

- Så du vet ikke hvordan det er å hoppe etter Wirkola, men hvordan det er å hoppe før ham?

- Ha-ha. Helt riktig!

- Var det selvsagt at du skulle bli arkitekt?

- Nei, egentlig ville jeg bli skipsreder. Jeg var så glad i å tegne båter, men begynte så å tegne hus. Og så husker jeg en vandring sammen med far, jeg må ha vært åtte eller ni år, fordi det var like etter at vi hadde flyttet fra Iladalen i Oslo til Eiksmarka i Bærum, og på en aftentur husker jeg at vi så en gul plakat, hvor det stod: «Ulf Haslev, arkitekt MNAL». Og da spurte jeg far: «Hva står de bokstavene for?». Og da han sa medlem av Norske arkitekters landsforbund, bestemte jeg meg: «Det skal jeg bli». Og det ble jeg.

Vel, det tok noen år, for en tid følte Einar Dahle et kall mot å bli prest. Han begynte å studere teologi på Blindern, men så endret han brått kurs. Han giftet seg med sykepleieren Bitte, og søkte opptak ved Eidgenössische Technische Hochschule i Zürich, og eidgenössische betyr altså føderal. Det var under et skihopp i Sveits han skulle pådra seg sin femte hjernerystelse.

- Hvorfor Sveits?

- Fordi jeg ikke kom inn i Norge. Jeg søkte på AHO og NTH, og fikk brev om at «vi kan ikke se at De egner Dem som arkitekt». Det brevet ligger her i en skuff her fortsatt.

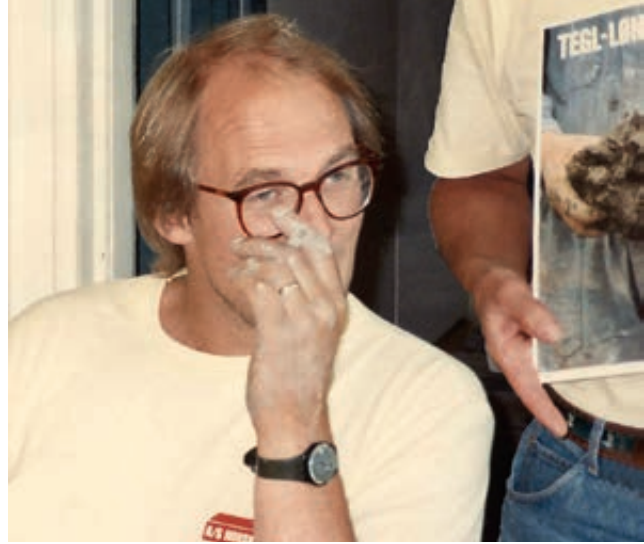
- Fra Sveits dro du til Afrika?

- Jeg hadde ikke råd til å dra hjem. Jeg hadde to unger og masse studiegjeld, så jeg fikk jobb i arkitektfirmaet Cappelen, Rodahl & Partners i Dar es Salaam i Tanzania.

I løpet av tre år fikk han satt opp tre internatskoler, samt turisthytter på Kilimanjaro, alt finansiert av Norad. Men så - i 1973 kom han omsider hjem og begynte på kontoret til Cappelen og Rodahl



1987: Poengene hamres hjem på AHO



1988: Tidsskriftet MURs sommerfest

i Oslo, men hvilken elendig timing. Det var magre år i kongeriket med oljekrise og arbeidsledighet.

- Da jeg var i Afrika, måtte de si opp 30 arkitekter på kontoret. Jeg hadde en kontrakt der de forpliktet seg til å gi meg arbeid, og det reddet meg. I en periode var jeg den eneste ansatte.

Etter år med krangling med ulike partnere kastet han loss, som han sier, og i 1979 begynte han for seg selv. Einar Dahle MNAL. Til sammen har han hatt nær 900 oppdrag, og fått oppført omlag 700 hus.

- Svært få arkitekter bor i hus som de har tegnet selv. Men du har faktisk gjort det?

- To ganger! Først på Vettakollen, og seinere tegnet jeg dette leilighetskomplekset på Vinderen.

Det var en slik oppsiktsvekkende arkitektur at Dagbladet i 1996 laget en fire sider lang reportasje på bygningen i serien «Jeg flytter aldri».

- Det hadde jeg helt glemt! «Huset på taket», ja. Herreminhatt, jeg husker det nå. Jeg flytter aldri, he-he. Fire år seinere, ble vi skilt og flyttet hver for oss.

- Var det Aina som kom i veien?

- Njaa. Jo, det var nok det, sier hun.

- Så vi solgte alt. Leilighet, bil, vi delte møbler, bøker og plater, alt etter boka. Det eneste vi hadde igjen var hytta vår på Tjøme, og en helg vi var der for å pusse opp for salg, står vi der, og... ja: «Hvorfor i all verden gjør vi dette?». Vi skjønte begge to at dette ble for dumt, det ble feil. To år etter skilsmissen dro vi til New York og giftet oss på ny. Vi sa ingenting til barna, men fortalte det da vi kom tilbake, og min yngste sønn sa: «Mor, jeg er glad du giftet deg med far.», he-he.

- Det var dere to?

- Det er oss to. Det er det, sier hun, pauser.

- Bitte er mest glad i Einar. Fortsatt. Det er ikke noen tvil om det. Men vi har det fint sammen nå. Og Einar dukker opp iblant.

- Så Einar finnes fremdeles?

- Hun finnes, ja. He-he. Han finnes.

- Når dukker han opp?

- Når som helst. Det kan være på en søndag, det kan være når vi skal ut å spise middag, det kan være på en reise eller det kan være en helg, som like etter påske, da var Einar på ski på Sjusjøen. Da var ikke en flik av Aina med. Hun fikk ikke lov - av meg, he-he.

- Aina er en hemmelighet du har båret på hele livet. Men en dag måtte du la dine barn få møte henne?

- Ja, og jeg var klar over at dette måtte skje suksessivt og...

Hun stanser, det er ikke lett å snakke om dette.

- Jeg har hatt mange, mange tunge stunder, det er det ikke noen tvil om, det skjønner alle. Jeg oppdaget denne siden av meg allerede da jeg var fem år. Først bruker du vanvittig lang tid på å akseptere deg selv. Jeg så på meg selv, og det jeg hadde som en svakhet, som en feil, en mangel, noe som egentlig ikke burde vært! Skyldfølelse er et dekkende ord. Og det er ganske urimelig at jeg har hatt skyldfølelse for noe Gud har skapt. For det er ikke jeg som har gjort meg sånn, det bare er sånn. Men det tok lang tid å forstå og akseptere. Først for meg, som sagt, men også for Bitte som ikke visste noe om dette da vi giftet oss. Og barna, de fikk ikke vite noe før... Ja, når var det? I hvert fall en god stund før jeg sto frem på skolen i 2005 eller 2006.

- Hvordan var det å være Aina foran studentene?

- Deilig! Rett og slett. Jeg husker første gang Aina kom på skolen, jeg gikk inn på kontoret til hun som var studiesekretær, det var på sommeren dette, og jeg stilte meg opp, høye støvletter, beina litt skrått, og jeg var nok egentlig litt frekk, og da hun så opp - hun fikk helt sjokk. Og så sier jeg rolig: «Det er Einar». Og så sier hun: «Åh, takk og pris, jeg trodde du var en av disse fæle foreldrene som skulle klage på karakterene».

Aina knegger, og lener seg over bordet.

- Hennes reaksjon gjorde at jeg fikk en utrolig fin start, og jeg tenkte: «Ja, dette går bra!» For dette er ingen svakhet eller mangel, dette er en styrke. Faktisk.

- Fikk din mor møte Aina?

- Ja, men ikke far. Han døde i 1989. Jeg var ikke kommet langt nok med meg selv. Men moren min, altså, hun var egentlig ganske fantastisk, og sto opp for gutta sine, og jeg var gutten hennes. Og det kunne ikke sies noe galt om gutten hennes, men det at jeg plutselig ble jente... Hun sleit nok med det, ikke minst i forhold til sine omgivelser. Jeg tror faktisk at hennes venninner skjønte det bedre enn mor. Men mor fikk treffe Aina ofte, bevares, skulle jeg kjøre henne til min søster i Stavern, var det Aina som satt bak rattet. Bestandig. Hvis ikke det var greit, fikk mor ta toget. Nei, så, ja, men hun var nok litt - litt reservert.

- Og det kan man forstå?

- Det kan man forstå, virkelig. Så det var ikke noe halleluja.



2005: Besøk hos storfornøyd byggherre



2007: Befaring i København



2015: Studietur – helleristninger

- Men heller ikke det motsatte?
- Nei, helt rett. Det var ingen avvisning. Det er faktisk litt godt å bli minnet om dette, selv om det går inn på meg. Huff.

Hun tar av brillene.

- Er det forskjell på Aina og Einar?
- Jeg tror de fleste oppfatter Aina som hyggeligere, rimeligere, mer konsekvent og mer rett på sak, enn Einar. Det er mer dik-kedering med ham, om hva han mener om det og det. Aina er tryggere.

Mens datteren fulgte i mors fotspor og ble sykepleier, fulgte de sønnene i fars, og begge ble arkitekter. Drømmen var en gang å drive kontor sammen, og en periode jobbet Aina sammen med sin eldste sønn. Hele familien har faktisk tatt sin tårn på kontoret.

Disse arkitektene kan være noen uartige mennesker, krangleverne og sutrete, retthaverske og firkantete, og det er så mange idealer for hva som er godt og riktig.

- Jeg husker ennå dagen, da jeg som ung student bestemte meg for å slutte å irritere meg over hjem jeg kom inn i. Det var så mye fælt. Hvis jeg ikke hadde sluttet med det, ville jeg blitt gal, og jeg tenkte: «Drit i verden. Jeg vet hvordan det skal gjøres, men jeg snakker ikke om det». Alltså, med mindre jeg får betalt.

- Klarer dere arkitekter å enes om hva som er god arkitektur?

- I min verden er ikke det ikke noe som heter god arkitektur. Enten er det arkitektur, eller så er det ikke arkitektur, men å si det er egentlig bare jåleri. Jeg tror enhver tid, enhver epoke har sine vakre eksemplarer, for å si det helt enkelt. Noe er objektivt vakkert. Det handler om lys, proporsjoner, dimensjoner og om distribusjon, hvordan bygningen står i forhold til omgivelsene.

- Hva er det som er vakkert i vår tid?

- Jeg hadde håpet at du ikke skulle spørre om det, sier Dahle, og så blir det stille.

- Nå ble det stille, hører dere. Herlighet! Det vakreste i vår tid? I Norge?

Stille igjen.

- Vet du hva? Noe av det flotteste i Norge i vår tid er Barcode. Der skjedde det noe som ikke har skjedd noen

andre steder. Da hører jeg noen innvende: «Men det er mye stygt der?». Helt opplagt, men som totalitet, er det fantastisk. Det flotteste huset i Oslo er tegnet, men ennå ikke bygget.

- Og det er?

- Lambda. Det blir det fineste. Helt klart.

- Du tegner nå en ny kirke i Spikkestad. Er det dét største for en arkitekt?

- Mange vil si det, men ikke alle. I mellomkrigstiden, altså i funksjonalismens og modernismens begynnelse, ble det å tegne kirker betraktet som romantisk verdensflukt. Men etterhvert, og spesielt da Le Corbusier fikk satt opp Notre Dame du Haut i Ronchamp i 1954, skjønte alle at her er det noe å hente. Vet du hvilken kirke jeg snakker om?

- Eh... nei?

- Jeg skal hente en bok.

Hun blir borte lenge. Kommer tilbake med en bok, men nei, det var ikke der. Hun går igjen, og så er hun tilbake, slår opp, lar fingrene gli over bildet:

- Se på dette! En poetisk manifestasjon av åndelighet og spiritualitet laget av en som ikke tror på Gud. Det synes jeg er sterkt, altså. Et fantastisk kirkerom.

- Og nå er det din tur?

- Ja, og det er en drøm som har gått i oppfyllelse. Så får vi se om vi klarer å komme i mål.

- Det blir vel en del kompromisser der også?

- Åååååh. Du må ikke snakke.

- På nettsiden din er det Einar Dahle som står oppført som arkitekt?

- Ja, men det er Aina som tenker, det er Aina som tegner, det er Aina som skriver, men alt skjer i Einar Dahles navn.

- Arkitekter setter varige spor etter seg. Har Einar/Aina satt sine spor?

- Nei, altså, som du hører er mange av husene mine allerede revet, og det er da man lurer: Hva er egentlig meningen med livet?

Hun lar ordene ligge i lufta.

- Og jeg tror at litt av meningen er å få andre til å blomstre. I alle henseender. Og jeg håper at jeg gjennom min læregjerning har sådd noen frø som en eller annen gang vil blomstre.

